

Posudok na dizertačnú prácu PhDr. Petra Jedličku „*Experimentální filozofie aplikovaná na vědeckou objektivitu*“

Dizertačná práca PhDr. Petra Jedličku mapuje problematiku vedeckej objektiviny cez prizmu vybraných teoretických, filozoficko-historických, koncepcií a tiež empiricky motivovaného prístupu experimentálnej filozofie. Autor podrobujú analýze nielen pojmový aparát sledovaných teórií, ale systematickým spôsobom využíva aparát empiricko-praktických metód spoločenských a humanitných vied na zber, analýzu a následnú interpretáciu dát, indikujúcich parametre vedeckej objektiviny.

Okrem úvodnej a záverečnej kapitoly je myšlienkové jadro práce rozčlenené do dvoch rámcových častí. V prvej časti sa autor venuje teoretickým princípom i metodologickej výbave experimentálnej filozofie, pričom poukazuje na jej prvú i neskoršie podoby v oblasti filozofie vedy. Avšak hlavnú pozornosť sústreďuje na koncepciu *vektorov rozhodovania* Miriam Solomonovej a na koncepcie *štýlov myslenia*, resp. *uvažovania* historika vedy Alistaira C. Crombieho a filozofa vedy Iana Hackinga. Druhá časť práce približuje výsledky empirického výskumu, ktorý autor v spolupráci s výskumným tímom projektu *Objektivita: Experimentální přístup k tradičnímu filosofickému problému* (GAČR 2017), realizoval. V tejto časti sa okrem úvodnej kapitoly, v ktorej opisuje základné myšlienkové a metodologické východiská realizovaného výskumu, postupne venuje analýze výsledkov individuálnych a skupinových rozhovorov (kvalitatívna časť výskumu), dotazníkovému prieskumu (kvantitatívna časť výskumu) a experimentu exploračného charakteru. Vzorka zúčastnených subjektov výskumu pozostávala z aktívnych vedcov prevažne prírodovedných odborov pôsobiacich na vedecko-výskumných a akademických inštitúciách v ČR. Autor v tejto časti tiež zavádza odlišenie pojmov „špeciálna objektivita“, ktorú spája s otázkami objektiviny predmetov a postupov jednotlivých disciplín, a „všeobecná objektivita“, ktorá sa viaže na oblasť fungovania vedy ako celku. Kým charakterizácie znakov špeciálnej objektiviny prepája s teoretickým aparátom Crombieho štýlov myslenia a Hackingových štýlov uvažovania, indikátory všeobecnej objektiviny dáva do súvislosti s vektormi rozhodovania Solomonovej. Jedna z kapitol tiež využíva aparát dilem, ktoré sú bežne používané v štúdiách experimentálnej filozofie. Autor ich použil na skúmanie hodnotového profilu respondentov, ktorý súvisí s niektorými znakmi vedeckej objektiviny. V závere práce autor nielen rekapituluje výsledky predchádzajúcich kapitol, ale pripája aj odpovede na niektoré otázky z úvodu, resp. teoretickej časti svojej práce.

Štruktúra práce je vystavaná korektne. Autor síce mohol niektoré kapitoly teoretickej časti členiť aj prehľadnejšie (napríklad 4. Kapitola mohla mať dve hlavné podkapitoly „4.1 Baconovo prolegomena“ a „4.2 Solomonovej koncepcia“), no výklad kľúčových pozícií a postupov je systematický, zrozumiteľný a koncepčne jednotný. Práca je napísaná kultivovaným štýlom s minimom typografických chýb. Autor korektne a koncízne predstavuje teoretické pozície, ktoré vo svojej práci využíva, porovnáva ich metodologické východiská, zamýšľa sa nad ich využiteľnosťou pre sledovanie dôležitých aspektov vedeckej objektiviny a, čo je potrebné zvlášť zdôrazniť, využíva aj špeciálnovedné metódy zberu a analýzy dát, predovšetkým individuálny a skupinový rozhovor, dotazník, dilemy (vinety) či psychologickú metódu obmedzenej vonkajšej stimulácie. Dizertačná práca PhDr. Petra Jedličku tak predstavuje originálnu kombináciu filozofickej analýzy zvolených koncepcií objektiviny s empirickým výskumom, ktorý má priniesť odpovede (okrem iného) na otázky, ako vedkyne a vedci vnímajú objektivitu vo svojej disciplíne, resp. vo vede ako celku.

Autorov výklad ponecháva viaceré otázky otvorené, čo je však prirodzené. Preto pristúpim k otázkam (prevažne vyjasňujúceho charakteru), na ktoré by autor mohol počas obhajoby svojej práce zareagovať. K niektorým bodom práce pripájam svoj komentár.

1. Autor už v úvode práce priznáva, že v dizertácii sú riešené „pouze dlíči hypotézy“ a „není v ní formulovaná nejaká centrální teze“ (s. 4). Predsa len by som autora povzbudil k tomu, aby sa pokúsil formulovať hlavný záver či výsledok práce, určité zovšeobecnenie, ktoré by sumarizovalo výsledky čiastkových výskumov.

2. Experimentálna filozofia obvykle využíva súbor empirických metód na to, aby získala výpovede (intuície) respondentov určitej skupiny a porovnávala ich s definičnými dôsledkami testovaných pojmov (apriórnej analýzy), pričom takto získané dáta sú buď prostriedkom kritiky apriórnej konceptuálnej analýzy alebo prezentujú informácie, ktoré sú komplementárne k pôvodnej definícii. V tejto súvislosti mi nebolo celkom jasné, či a) chcete kritizovať nejaký konkrétny pojem (vedeckej) objektivity, alebo b) si vyberáte Crombieho, Hackingovu a Solomonovej koncepcie, v ktorých identifikujete viaceré aspekty súvisiace s vedeckou objektivitou – a tieto koncepcie, resp. recepciu nimi identifikovaných znakov objektivity u vedcov (napriek tomu, že nie sú príkladom apriórnej konceptuálnej analýzy) chcete testovať empirickými metódami? Ak sledujete b), tak ide, podľa môjho názoru, o neštandardné – hoc zaujímavé – využitie metód experimentálnej filozofie. V každom prípade by som očakával v práci aj vyjadrenie sa k určitým etablovaným pojmom vedeckej objektivity (napríklad objektivita reprezentácií, resp. procesná objektivita) – a to či už v rovine kritiky či doplnenia.

3. V krátkom historickom exkurze predchodcov experimentálnej filozofie zmiňujete aj naturalizovanú epistemológiu W. O. Quinea. Aké paralely a aké rozdiely vidíte na jednej strane v experimentálnej filozofii a na druhej strane v naturalizovanej filozofii?

4. Za ocenenie stojí Váš návrh vysvetlenia (zdanlivého) rozporu Crombieho predstavy o exkluzivite štýlov myslenia s vedeckou praxou, v ktorej sú viaceré štýly exemplifikované aj v jednej vedeckej práci či discipline (s. 51).

5. V práci na niektorých miestach píšete o pojme (vedeckej) objektivity, na iných miestach zase o vedeckej objektivite. Ak rozlišujete medzi pojmom objektivity a objektivitou, v čom tento rozdiel (podľa Vás) spočíva? Je pre Vás metodologicky dôležitý?

6. V empirickej časti práce využívate aj metódy štatistickej inferencie (zvlášť kapitoly 8 až 10). V tejto súvislosti mám nasledujúce otázky a pripomienky: A) Textu by prospelo, ak by obsahoval aspoň stručný opis využívanej teórie štatistickej inferencie. Predpokladám (vzhľadom na preferenciu terminológie „p-hodnota“ pred „chyba I. druhu“ a pod.), že ste využívali Fisherovu teóriu testov štatistickej významnosti a nie Neymanovu-Pearsonovu teóriu. Ak sa mýlim, resp. ak ste využívali obe teórie – čo je síce štandardná prax v spoločenských vedách, no nejde o metodologicky konzistentné teórie – , tak by to bolo vhodné povedať. B) Ak odkazujete na p-hodnoty, bolo by žiaduce uviesť nulové hypotézy, ku ktorým sa p-hodnoty vzťahujú. Prečo ste tak neurobili? Ak by ste pracovali s Neymanovou-Pearsonovou teóriou štatistických testov, bolo by potrebné uviesť oboje – nulovú aj alternatívnu hypotézu a okrem kontroly chyby I. druhu kontrolovať aj chybu II. druhu. C) Niektoré Vaše vyjadrenia (napríklad s. 85 hore: „Statistická analýza potvrdila také signifikantní souvislost kategorií „nestrannost“ a „pohled z vnějšku“ ($p < 0,001$)“) naznačujú interpretáciu, ktorá nie je korektná z hľadiska danej teórie štatistickej inferencie. Fisherova koncepcia i Neymanova-Pearsonova koncepcia odmietajú interpretácie, ktoré by dovoľovali hovoriť o **potvrdení** hypotéz. Tá prvá umožňuje hovoriť len o negatívnej evidencii (voči nulovej hypotéze), tá druhá vyjadruje len pravdepodobnosti procedúr prijímania

a odmietania hypotéz z dlhodobého hľadiska. O potvrdení hypotéz má zmysel hovoriť len v bayesiánskej teórii inferencie (prípadne v tzv. likelihoodism – Hacking (1965), Edwards (1972), Royall (1997)).

7. Napokon, Vaša práca má interdisciplinárny charakter. Snúbi sa v nej filozofická reflexia i využitie metód empirického výskumu. Zaujímalo by ma preto, či okrem empirických výsledkov jednotlivých štúdií ste dospeli aj k určitému normatívnemu záveru či odporúčanju, čomu by sme – vo vzťahu k pojmu objektivity či objektivite ako takej – mali venovať (vo vede) pozornosť. Inak povedané, má Vaša práca aj nejaké normatívne konzekvencie?

Uvedené otázky a komentáre len dokumentujú relevantnosť a potenciál príspevku, ktorý pre teóriu a dejiny vedy a techniky predstavuje dizertačná práca PhDr. Petra Jedličku. Autor preukázal schopnosť samostatnej – a čo je v oblasti spoločensko-humanitných vied ešte viac cenné – aj kolektívnej vedecko-výskumnej práce, čo napokon dokumentuje aj zoznam jeho publikovaných a prijatých prác.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti, dokumentujúce štandardy vedeckej práce, odporúčam dizertačnú prácu PhDr. Petra Jedličku „*Experimentální filozofie aplikovaná na vědeckou objektivitu*“ na obhajobu!

S úctou

Bratislava, 14.5.2022